

Лекція 4. Характеристика впливу хімічної промисловості на довкілля.

Найбільш істотним фактором взаємодії хімічної промисловості з навколишнім середовищем є зростання виробництва великого числа нових речовин, що не синтезуються і не засвоюються в природному кругообігу, в процесах саморегулювання навколишнього середовища.

Розглянемо основні забруднювачі деяких хімічних виробництв, які найбільш широко розповсюджені в Україні:

Виробництво сірчаної кислоти

Забруднюючими речовинами є туман сірчаної кислоти, відходячі гази, що містять 0,02-0,03% SO₃, кислі стоки.

Виробництво фосфорної кислоти

В результаті виробництва фосфорної кислоти гідросферу забруднюють кислі стоки. Для одержання 1 т P₂O₅ у вигляді 54%-го розчину екстракційної фосфорної кислоти витрачається до 220 м³ води. Близько 95% цієї кількості витрачається на охолодження. Однак у виробничому процесі утворюється велика кількість забруднених стічних вод – до 120 м³/год.

Літосфера забруднюється фосфогіпсом – багатотонажним відходом, який утворюється в процесі виробництва. В процесі кристалізації гіпсу в його кристалічні грати входять аніони HPO₄⁻², що приводить до утворення фосфогіпсу. На 1т P₂O₅ (у фосфорній кислоті) одержують до 8,5т фосфогіпсу дигідрату. Це сірий дрібнокристалічний грудкуватий порошок вологістю до 40%. У перерахуванні на суху речовину містить до 94% CaSO₄. Основні домішки: фосфати, що не прореагували, сполуки F, Sr, не відмита H₃PO₄; крім цього – сполуки Mn, Mo, CO, Zn, Si, рідкісноземельних та інших елементів. Основну масу утвореного фосфогіпсу зараз скидають у відвали. Вартість транспортування та збереження пов'язана з витратами, що досягають 40% (капітальні витрати – 30%, експлуатаційні витрати на утримання відвалів – 10%) вартості виробництва екстракційної кислоти (тобто основного виробництва). У відвалах накопичено більш 150 млн.т фосфогіпсу. Пилування відвалів поширюється в радіусі 10 км.

Виробництво азотної кислоти. Забруднюючими речовинами є туман азотної кислоти, різні гази, що містять біля 0,1% NO, кислі стоки.

Виробництво каустичної соди. В процесі виробництва каустичної соди утворюються багатотоннажні рідкі відходи – гіпохлорид натрію, атмосфера забруднюється воднем та хлором.

Виробництво диоксиду титану. В процесі виробництва диоксиду титану утворюється цілий ряд рідких відходів, великотоннажні тверді відходи (білий шлам, чорний шлам, залізний купорос), атмосфера забруднюється парами сірчаної кислоти, сполуками сірки, пилом.

Виробництво фосфорних добрив. Головним шкідливим фактором у виробництві на перших етапах виробництва суперфосфатних добрив є пиловиділення. Концентрація пилу в повітрі біля дробарок, сит, транспортерів може досягати десятків та сотень міліграмів в 1 м³, тобто бути дуже високою. На інших етапах технологічного процесу повітря буває забруднене сполуками фтору, фтористим воднем та фтористим силіцієм, які є побічними продуктами і утворюються внаслідок присутності у рудах фтору в значних кількостях (до 3,8%). Виділення цих газоподібних сполук проходить в період завантаження та розвантаження реактора, камер розпаду, в процесі транспортування готової продукції, а також в процесі розвантаження.

У робітників суперфосфатних виробництв можливі опіки сірчаною кислотою. Обпалюючу дію може спричиняти і готовий продукт – суперфосфат, оскільки він може мати вміст залишків кислоти, яка не прореагувала (до 0,3%). У виробництві суперфосфату в разі використання як сировини апатитового концентрату зникає ряд пилових операцій з розпаду, дроблення, просіювання руди, що може значно зменшити можливість апатитового силікатузу у працівників підприємства. Значно зменшаться викиди у випадку використання безперервного (замкненого) процесу, конструкцій камер, що виключають проміжні операції перевантаження, необхідність фізичної роботи всередині камери. Для боротьби з пилом та токсичними газами ефективні установки витяжної вентиляції з покриттям джерел і аспірацією газів безпосередньо з апаратів.

В процесі розкладу фосфатів сірчаною кислотою виділяється велика кількість HF, а також у результаті хімічних взаємодій – H_2SiF_6 . Карбонати, що присутні у сировині, розкладаючись, утворюють CO_2 .

В процесі сушіння та грануляції порошок простого суперфосфату обробляють твердими добавками (фосфоритне борошно, крейда, вапняк). На цій стадії в газову фазу теж виділяються HF і SiF_4 .

Стічні води у виробництві суперфосфатів утворюються в процесі очищення газів, що відходять, конденсації парів H_2SO_4 , H_3PO_4 , промиванні устаткування та фільтрувального полотна. Вони містять сполуки фтору, фосфати, сульфати, кремній-гель.